

شورای عالی حوزه علمیه قم
مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خاوران
حوزه علمیه فاطمیه (سلام‌الله علیها)
شهرستان فسا
تحقیق پایانی سطح ۲ (کارشناسی)

عنوان:

اخلاق اجتماعی پیامبر در قرآن و روش الگوسازی آن از دیدگاه تربیت اسلامی

استاد راهنما:

سرکار خانم صدیقه اسفندیاری

استاد داور:

سرکار خانم فاطمه راستی کردار

پژوهشگر:

نجمه جوادی نوبندگان

تابستان ۱۳۹۷

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ

تقدیم به:

روان پاک اولین، بزرگ ترین و کامل ترین مبلغ دین اسلام حضرت محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) تا منتظر قائم (صلوات الله علیهم اجمعین) و تداوم بخش راه او حضرت امام خمینی (ره) و امام خامنه ای (مدظله العالی) و رهپویان ولایت و شهیدان و جانبازانی که هستی خود را در راه عزت و سربلندی دین و میهن فدا کردند و هر چند جسم آنان در زمین ها و دشت های پهناور جنوب و کوه های سر به فلک کشیده غرب ایران عزیز چونان برگ خزان به خاک افتاد، اما روحشان هر چه بیشتر اوج گرفت و در آسمان جنات نعیم و فردوس برین به پرواز درآمد، آنان جان فدا کردند تا ما زمینیان در امن و امان بخوانیم و بنویسیم و زندگی کنیم.

و

شهدای مدافع حرم علی الخصوص شهید محسن حججی که چنان اقتدار و بصیرت در چشمانش موج می زد که دشمن اسیر او بود نه او در اسارت دشمن، شهیدی که به فرموده رهبر معظم انقلاب حجت خداوند در مقابل چشمان همگان شد.

و

سیده زینب، کریمه و عالمه اهل بیت عزیزی که معرفت، دینداری، دفاع از امام زمان (علیه السلام)، حیا، عفت، صبر، ایثار، پاکی و همه صفات عالی انسانی را برای بانوان عالم تا قیامت معنا کرد و اسوه شد.

تقدیر و سپاس:

سپاس و ثنای بی کران معبودی را سزااست که امید همه جویندگان است و مقصد همه پویندگان. پروردگاری که دانه شکافت و آسمان را با ستارگان بیاراست. به اراده او، صبا پرده گل بشکفاند و باد گیسوی شمشاد بجنباند و ماه بر زمین پرتو افشاند.

دروود بی پایان بر امین خدا و پیشوای انبیا، ناخدای کشتی رستگاری و منادی دادگری و درست کرداری، حضرت محمد مصطفی (صلی الله علیه و آله وسلم) و خاندان پاک و مطهر او. مهربان مهر آفرین را شاکریم که ما را از موحدان امت پیامبر ختمی مرتبت حضرت محمد (صلی الله علیه و آله وسلم) قرارداد و در سایه سار ولایت الهی اهل بیت عصمت و طهارت، جان و دلمان را روشنایی بخشید. انقلاب اسلامی را مسند هدایت و راه نجاتمان و ولایت فقیه را راهبر و راهنمایمان در مسیر کمال و حرکت به سوی قیام منتظر قرار داد.

اکنون که موفق به نگارش این تحقیق شدم از همه کسانی که به نحوی در تهیه و تنظیم این اثر مرا یاری کردند، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

چکیده

مردان بزرگ الهی، علاوه بر این که سیره و رفتار سیاسی آن ها درس و الگو است، اخلاق اجتماعی آن ها نیز راهبرد هدایت و نجات بخش بشریت است. باید بدانیم که یکی از اهداف مهم تربیتی دین اسلام، بلکه مهم ترین هدف آن تربیت انسان کامل است؛ و قرآن در بیش از هشتاد آیه، مستقیم یا غیرمستقیم، به اخلاق اجتماعی پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم)، از دو بعد ایجابی و سلبی اشاره کرده است. توجه داشته باشیم که الگو بودن پیامبر در درجه اول به اخلاق اجتماعی ایشان که همان رحمة للعالمین بودن است بر می گردد. همین اخلاق، محل تجلی عمومی ترین جذابیت ها و ارزش های انسانی است و امروزه حتی دلیل بر حقانیت خود دین نیز تلقی می شود. به همین دلیل جذاب ترین ویژگی برای الگو شدن یک جامعه، اخلاقی بودن آن است. زیباترین الگو برای اخلاق در جامعه اسلامی هم اخلاق پیامبر اعظم است که مدارج و مراحل عالی انسانیت را پیموده و مهم ترین الگو برای انسان ها در عفو، صبر، اشتیاق زائدالوصف برای هدایت مردم، اخلاص و عدالت است. به همین جهت رهاورد هم آغوشی رحمت و صلابت در وجود مقدس پیامبر را در واقعیت عینی، بر چیده شدن بساط جنگ و دشمنی از جزیره العرب و گسترش اسلام در بخش بزرگی از دنیای آن روز در اندک زمان به وضوح می توان دید، زیرا در جایی که اساس دین ثابت است نرمش می تواند در موفقیت تبلیغ مؤثر باشد، در حالی که صلابت و قاطعیت لازمه اجرای احکام و حدود الهی است که به دین بر می گردد و سستی در این عرصه سبب سست بنیادی حیات اجتماعی و فروپاشی ارزش های اخلاقی، اعتقادی و مانند آن می شود. یکی از راه های مهم برای الگوسازی اخلاق و رفتار پیامبر (صلی الله علیه و آله وسلم) شناخت و معرفی سیره ایشان توسط والدین، معلمان، مبلغان، مدیران و هنرمندان است.

کلید واژه: اخلاق، اخلاق اجتماعی، الگو سازی، پیامبر، قرآن.

۱۶. پور امینی، محمد باقر، پیامبر اعظم سیره و تاریخ، قم: انتشارات معارف، ۱۳۸۶.
۱۷. تویسرکانی، محمد رضا، الگوی برتر شیوه مبارزه پیامبر اکرم با مفسد اجتماعی، تهران: انتشارات آرام دل، ۱۳۸۴.
۱۸. تمیمی آمدی، عبدالواحد، غررالحکم و دررالکلم امام علی، قم: انتشارات پیام علمدار، ۱۳۹۳.
۱۹. ثقفی تهرانی، محمد، تفسیر روان جاوید، تهران، انتشارات برهان، ۱۳۹۸ق.
۲۰. جعفریان، رسول، سیره رسول خدا، قم: انتشارات الهادی، ۱۳۷۷.
۲۱. حائری تهرانی، مهدی، درس هایی از زندگی پیامبر نور و رحمت، چاپ سازمان چاپ و انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، تهران: انتشارات بنیاد فرهنگی امام مهدی با همکاری میقات، ۱۳۷۸.
۲۲. حسینی، سید اسماعیل، سیری کوتاه و نو در سیره خاتم الأنبياء، چاپ سیدالشهداء، قم: انتشارات سبط اکبر، ۱۳۸۷.
۲۳. حسینی، سید حسین، پیامبر وحدت، تهران: انتشارات اطلاعات، ۱۳۷۹.
۲۴. حقانی زنجانی، حسین، نظام اخلاقی اسلام، تهران، انتشارات لیلۃ القدر، ۱۳۷۳.
۲۵. الخزار، محمد، (عبدالطیف حسینی الکوه کمره ای)، کفایه الاثر فی نص علی ائمه الاثنی عشر، قم: ۱۴۰۱ق.
۲۶. دلشاد تهرانی، مصطفی، سیره نبوی منطق عملی دفتر دوم سیره اجتماعی، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۹۳.
۲۷. _____ سیره نبوی منطق عملی دفتر چهارم سیره خانوادگی، چاپ سنا، تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۹۳.
۲۸. _____ سیره نبوی منطق عملی دفتر اول سیره فردی، چاپ سنا، تهران: انتشارات دریا، ۱۳۹۳.

۲۹. _____ سیره نبوی منطق عملی دفتر سوم سیره مدیریتی، چاپ سنا، تهران: انتشارات وزارت

فرهنگ و ارشاد اسلامی، ۱۳۹۳.

۳۰. دهخدا، علی اکبر، لغت نامه دهخدا، تهران: انتشارات گستر، ۱۳۷۷.

۳۱. راغب اصفهانی، محمد، (حسین خداپرست)، ترجمه مفردات راغب، قم: انتشارات نوید اسلام، ۱۳۹۱.

۳۲. رسولی محلاتی، سید هاشم، تاریخ اسلام (از پیدایش عرب تا پایان خلافت اسلام)، تهران: انتشارات

فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۱.

۳۳. زرگری نژاد، غلامحسین، تاریخ صدر اسلام، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۷۹.

۳۴. سیوطی، جلال الدین، جامع الصغیر، بیروت: انتشارات دارالفکر، ۱۴۰۱ ه ق.

۳۵. شایان مهر، علیرضا، دایره المعارف تطبیقی علوم اجتماعی، تهران: انتشارات کیهان، ۱۳۷۷.

۳۶. شعبه الحرائی، حسن، (احمدجنتی عطایی)، تحف العقول عن آل الرسول، قم: انتشارات علمیه اسلامی،

۱۲۹۶ ق.

۳۷. شیرازی، علی، پیامبر اعظم الگوی تربیتی جوانان، چاپ اسوه، تهران: انتشارات خادم الرضا، ۱۳۸۵.

۳۸. صفار، سالم، (غلامحسین انصاری)، سیره پیامبر رحمت در رهبری و انسان سازی، چاپ سپهر، تهران:

انتشارات امیر کبیر، ۱۳۸۵.

۳۹. صمدی خوشخو، محمد، الگوی نیکو آداب زندگی، پیامبر اعظم، تهران: انتشارات کتاب نشر، ۱۳۹۱.

۴۰. طباطبائی، سید محمد حسین، (حسین استاد ولی)، سنن النبی، قم: انتشارات تهذیب، ۱۳۸۵.

۴۱. _____ (سید محمد باقر موسوی همدانی)، المیزان فی تفسیر القرآن، بیروت: انتشارات

مؤسسه الأعلمی، ۱۳۹۴/۱۹۷۴.

۴۲. طالقانی، سید محمد، پرتویی از قرآن، چاپ ۳، قم: انتشارات شرکت سهامی، ۱۳۸۴.

۴۳. طبرسی، رضی الدین، مکارم الاخلاق، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامی، ۱۳۵۷.

۴۴. طبرسی، فضل بن حسن، مکارم الاخلاق، قم: انتشارات مؤسسه النشر الاسلامیه، ۱۴۱۴.
۴۵. _____ (محمد مفتاح)، تفسیر مجمع البیان لعلوم القرآن، تهران: انتشارات دارالاحیاء التراث، ۱۹۹۲.
۴۶. طیب، سید عبدالحسین، الطیب فی تفسیر القرآن، تهران: انتشارات اسلام، ۱۴۷۴.
۴۷. عاطف الزین، سمیح، (علی چراغی)، زندگانی پیامبر اکرم درقرآن، چاپ قدیانی، تهران: انتشارات ذکر، ۱۳۸۹.
۴۸. علم الهدی، محمد باقر، خورشید اسلام چگونه درخشید، تهران: انتشارات تک، ۱۳۸۳.
۴۹. عباسی مقدم، مصطفی، اسوه های قرآنی و شیوه های تبلیغی آنان، قم: انتشارات و چاپ دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم، ۱۳۸۶.
۵۰. فلاح زاده، محمد حسین، فقه دو، چاپ اسوه، قم: انتشارات دانش حوزه، ۱۳۸۷.
۵۱. فیض کاشانی، محسن، (علی اکبر غفاری)، المحجه البیضاء، قم: انتشارات جامعه مدرسین، ۱۳۷۰.
۵۲. فخرالدین رازی، ابو عبدالله محمد بن عمر، مفاتیح الغیب، بیروت، دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۲۰ق.
۵۳. قریشی، علی اکبر، قاموس قرآن، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۱.
۵۴. قمی، عباس، منتهی الآمال، تهران: انتشارات هجرت، ۱۳۶۳.
۵۵. کریمی، رضا خصایص الرسول، چاپ طوس، قم: انتشارات نسیم حیات، ۱۳۸۵.
۵۶. کلینی، محمد بن یعقوب، اصول کافی، قم: انتشارات اسوه، ۱۳۸۶.
۵۷. _____ الکافی، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامی، ۱۳۶۵.
۵۸. _____ (سید جواد مصطفوی)، الکافی، تهران: انتشارات، فرهنگ اهل بیت، ۱۳۷۵.
۵۹. علاء الدین علی بن حسام، متقی هندی، کنز العمال، بیروت: انتشارات مکتبه التراث الاسلامی، ۱۳۹۲.
۶۰. مجلسی، محمد باقر، بحار الانوار، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامی، ۱۴۰۳ق/۱۹۸۳م.

۶۱. معتزلی، عبدالحمید، (دیگران)، شرح نهج البلاغه، کتابخانه مرعشی، قم: انتشارات مکتبه المرعشی،

۱۳۷۸.

۶۲. معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران: انتشارات دیبا، ۱۳۸۶.

۶۳. معطوف، لوئیس، (محمد بندر ریگی)، تهران: انتشارات دیبا، ۱۳۸۶.

۶۴. مطلبی، یسار (محمد محی الدین)، سیره ابن هشام، بیروت: انتشارات دارالفکر، ۱۳۸۳.

۶۵. مطلبی، ابوالحسن، سیره نبوی منطق عملی، چاپ ۱، تهران: انتشارات کلیدر، ۱۳۸۰.

۶۶. مطهری، مرتضی، حکمت ها و اندرزها، تهران: انتشارات کلیدر، ۱۳۸۰.

۶۷. _____ خاتمیت، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۸۸.

۶۸. _____ سیری در سیره نبوی، تهران: انتشارات صدرا، ۱۳۷۴.

۶۹. مکارم شیرازی، ناصر، اخلاق در قرآن، قم: انتشارات مدرسه امام علی، ۱۳۸۵.

۷۰. _____ پیام قرآن، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامی، ۱۳۸۵.

۷۱. _____ (دیگران)، تفسیرنمونه، چاپ گوهراوندیشه، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامیه،

۱۳۸۰.

۷۲. محدثی، جواد، سیره اخلاقی و رفتاری پیامبر اعظم، چاپ عترت، قم: انتشارات ام ابیها، ۱۳۸۶.

۷۳. _____ پیام های عاشورا، چاپ سپهر، قم، انتشارات زمزم هدایت، ۱۳۸۷.

۷۴. محمدی ری شهری، محمد، میزان الحکمه، چاپ الحدیث، تهران: انتشارات دارالکتب الاسلامی، ۱۳۶۷.

۷۵. موسوی خامنه ای، (رهبر معظم انقلاب اسلامی ایران)، شعاعی از نیراعظم، سروش، چاپ قم: انتشارات

زلال کوثر، ۱۳۸۵.

۷۶. موسوی گرما رودی، ابوالفضل، سیمای آفتاب، چاپ الهادی، قم: انتشارات الهادی، ۱۳۷۷.

۷۷. میرمعینی، سید رضا، (دیگران)، تفسیر موضوعی نهج البلاغه، چاپ صدف، قم: انتشارات زلال کوثر،

۱۳۸۰.

۷۸. نراقی، احمد، جامع السعادات، نجف، انتشارات مؤسسه اعلمی، ۱۳۸۳.

۷۹. نوری، حسین، مستدرک الوسائل، قم: انتشارات مؤسسه آل بیت، ۱۴۰۹ق.

۸۰. همدانی، محمد، سیره رسول الله، تهران: انتشارات خوارزمی، ۱۳۶۰.